

A szintagmák

(SZÓSZERKEZETEK)

A szintagma fogalma

- ▶ A **szó szerkezet**, más néven **szintagma** a nyelvnek a szavaknál nagyobb, a mondatnál kisebb egysége.

pl.: *a hegy gerince; kakaós csiga; ő az áruló stb.*

A szintagma (szó szerkezet) felépítése

- ▶ Neve is utal legfontosabb tulajdonságára.
- ▶ Tagjai szerkezetet alkotnak egymással.
- ▶ A szintagmát felépítő tagok között mindig valamilyen **nyelvtani viszony** van.

A szintagma fajtái

A nyelvtani viszony alapján három fajtája lehet:

- ▶ 1. Hozzárendelő (vagy predikatív szó szerkezet)
- ▶ 2. Alárendelő szó szerkezet
- ▶ 3. Mellérendelő szó szerkezet

1. Hozzárendelő (vagy predikatív szó szerkezet)

ALANY-ÁLLÍTMÁNY VISZONYA
*KATI FUT. (A VONAT UTÁN,
GYORSAN FUT, DÉLELŐTT FUT)*

A két mondatrész **egyenrangú**, ezért is nevezzük a köztük levő kapcsolatot hozzárendelőnek.

Példák az állítmány szófajára

- ▶ Igei állítmány: ▶ nem használ a szó
- ▶ Névszói állítmány: ▶ nehéz a vizsga
- ▶ Névszói- igei áll.: ▶ a szó fegyver legyen

Példák az alany szófajára

Határozott alany: A barátom okos.

Határozatlan alany: Valaki lát. Kopognak.

Általános alany: Az ember mindig tanul.
Mindenki rohan.

2. Az alárendelő szó szerkezet

- ▶ Alaptagból (fölérendelt tag) és meghatározó tagból (bővítményből) épül fel.
- ▶ Pl. *Nagyon okos.*
- ▶ *alaptag: okos*
- ▶ *bővítmény: nagyon*

Az alárendelő szószerkezet fajtái

- ▶ Az alaptag és a bővítmény közötti nyelvtani viszony alapján az alárendelő szószerkezet fajtái a következők:
 - ▶ **1. alanyos** szószerkezet
 - ▶ **2. tárgyias** szószerkezet
 - ▶ **3. határozós** szószerkezet
 - ▶ **4. jelzős** szószerkezet

1. **alanyos** szó szerkezet

- ▶ a **fiú** említette (név)
- ▶ **anyám** sütötte (pogácsa)

2. tárgyias szószerkezet

- ▶ *levest főz*
- ▶ *rádiót hallgat*
 - ▶ *falat fest*
 - ▶ *ruhát mos*

3. határozós szó szerkezet

ceruzával ír (eszköz)

sírva mondja (mód)

fut a parkban (hely)

borzalmasan hamis (fok-mérték)

4. jelzős szó szerkezet

- ▶ **jó film** (minőség)
- ▶ **apám barátai** (birtokos)
- ▶ **sok üzenet** (mennyiség)
- ▶ **Bandit, a bajnokot** (értelmező jelző)

A mellérendelő szó szerkezet

Tagjai egyenrangúak, de közöttük a viszony nem hozzárendelő, mint az alany- állítmány szerkezetben, hanem **valamilyen logikai kapcsolat** van a szerkezet két tagja között.

kötőszó

PI. *KATI ÉS PALI*

Az ilyen szó szerkezetekben az összekapcsolódó tagok közti viszonyt **rákérdezéssel nem tudod megállapítani**, mégpedig azért, mert **a tagok egyenrangúak.**

Ilyenkor az első tag mellé egy másikat rendelünk, ezért beszélünk **mellérendelő szó szerkezetéről.**

A mellérendelő szó szerkezetek tagjai a mondatban ugyanazt a mondatrészi szerepet töltik be.

A mellérendelő szószerkezetnek kettőnél több tagja is lehet, pl. *gyors és energikus, sőt kirobbanó*.

A tagok között kötőszó nélkül is létrejöhet mellérendelés: *ház, kert, kutya*.

A mellérendelő szerkezet fajtái:

1. KAPCSOLATOS (*Se vége, se hossza. Ház és kert.*)
2. ELLENTÉTES (*Csúnya, de finom.*)
3. VÁLASZTÓ (*Neki, vagy nekem.*)
4. MAGYARÁZÓ (*Örül, mivel nyár van.*)
5. KÖVETKEZTETŐ (*Edz, ezért szép.*)

-
- ▶ Keressük meg együtt a következő mondatban a szószerkezeteket!
 - ▶ *Zalán a pályaudvaron vagy a boltban keresi Palit és Annamáriát.*

▶ **Két mellérendelő szószerkezetet** is tartalmaz a mondat:

- *a pályaudvaron vagy a boltban*
- *Palit és Annamáriát*

▶ Hol keresi?

A pályaudvaron vagy a boltban keresi.

▶ Kit keres?

Palit és Annamáriát keresi.

▶ Ki keresi?

Zalán keresi.

Ágrajz

- ▶ Az ágrajz azt mutatja meg , hogy a mondaton belül milyen szerkezeti kapcsolatok vannak.
- ▶ Az egyszerű bővített mondat elemzésekor az aláhúzásos módszer csak a mondatrész fajtáját jelöli, az alá-fölérendeltségi viszonyokról az úgynevezett ágrajz árulkodik.

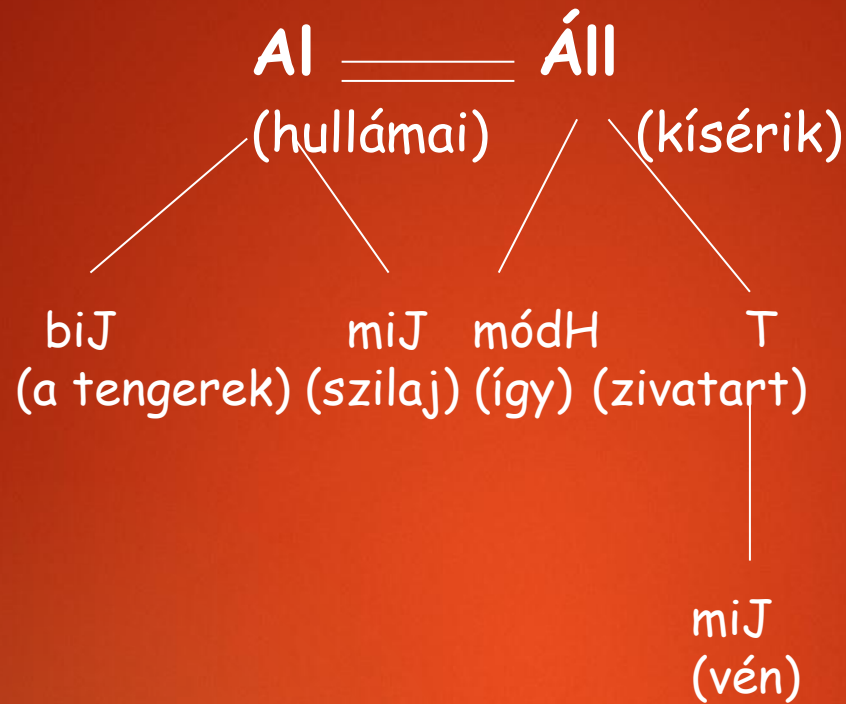
KÉSZÍTSD EL AZ ALÁBBI MONDAT
SZERKEZETI ÁGRAJZÁT!

HOGYAN ISMERED FEL SEGÍTSÉGÉVEL A
SZINTAGMÁKAT?

feladat

Így kísérik a vén zivatart a tengerek
módH miJ biJ

szilaj hullámai.
miJ

hullámai kíséri (a hullám kíséri) = hozzárendelő szintagma

zivatart kíséri – tárgyi alárendelő szintagma

a tengerek hullámai – biJ-i alárendelő szintagma

szilaj hullámai - miJ alárendelő szintagma

Így kíséri – módH alárendelő szintagma

vén zivatart – miJ alárendelő szintagma

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!